

ЧЕХОВ... И ПОНАТАМУ

д-р Александар Прокопиев

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Институт за македонска литература, Скопје

Клучни зборови: Чехов, односи со современите, расказ, раскажувачка постапка

Keywords: Chekhov, relations with contemporaries, short story, narrative approach

Како што во писателската кариера на Чехов можат да се одделат три фази: 1. Чехонте - автор на хуморески, 2. „Сериозниот“ Чехов, писателот на „вистински“ раскази и новели и 3. драматургот Чехов, така и во бројните сеќавања за Чехов од неговите современници – писатели, непознати писатели, пишувачи аматери – е видлива разликата во описите на неговиот лик, однесување и расположенија: 1. младоликиот, сангвиничен Чехов, ведар и разигран, безгрижен кон невниманието на критиката, 2. (сепак благо) колеричниот Чехов, сè попознат и пореспектиран, со иронични искри и досетки и 3. меланхоличниот Чехов, свесен за блискиот крај. Се оди дури дотаму што фазите цврсто хронолошки се определуваат: втората фаза почнува од 1887-та, по печатењето на „Шарените раскази“, третата од 1896 год., со премиерата на „Галеб“ (иако „Иванов“, својата првата драма, ја напишал во 1887 год.). Ваквото хронолошко-психолошко портретирање може да наликува на поделбата што многу подоцна канадскиот книжевен теоретичар Нортроп Фрај ќе ја именува како „архетипска книжевна критика“. Соодветно на менувањето на годишните сезони: пролет - лето - есен - зима, во литературата, според Фрај, на национален, на јазичен, на поетички план се менуваат доминантните книжевни жанри. Така, и во творештвото на Чехов, фазите на неговиот животен пат (лето, есен, зима) се поклопуваат со доминантните жанри во неговото творештво (хумореска, расказ и новела, драма).

Но, сепак, и за среќа, ваквото поедноставено делење на неговата литература, колку на прв поглед да изгледа точно, набргу се губи (станува неважно) со секое повторно читање. Без оглед дали се работи за хумореска, расказ, новела или драмски текст, Чехов во својата привидна едноставност е едноставно несводлив. Поради моцартовската леснотија на стилот, с# уште постои убеденост дека Чехов брзо и без напор пишувал. Можеби така било во почетокот, кога морал да заработува заради секојдневното издржување на семејството, но подоцна, кога станал материјално понезависен и едновремено се „устоличил“ во литературата, Чехов прилично долго и со преправки работел врз своите ракописи.

На прозата на Чехов ѝ требало извесно време да биде признаена од критиката, но читателската публика многу побрзо ја прифатила и ја засакала. Тој негов интерес за таканаречениот „мал човек“, мајсторството во доловувањето на животните дрембулии, низ кои, и кога е духовит, и кога е „отровно тажен“ (Корољенко), провејува симпатија кон човековата природа, била потврдена и низ односите со неговите блиски и современниците. „Чехов в воспоминиях современников“ („Чехов во спомените на современниците“), издадена во Москва 1954 год., по повод 50-годишнината од смртта на авторот, е една од најубавите, најдоживевани книги што за еден писател ја напишале неговите колеги, неговите блиски пријатели и пријателки, членовите на семејството. Пишувајќи за своето дружење со големиот мајстор на расказот, тие како и самите да биле креативно инспирирани од можноста што лично го познавале. Книгата се чита со возбуда како да станува збор за одлична збирка раскази. Со еден главен јунак, Антон Павлович. Омиленоста со која тој се здобивал кај своите современници, едноставно, избива од нивните сеќавања.

Во сеќавањата често се истакнуваат, без оглед на која возраст е Чехов, неговата лежерност, неоптовареност и внатрешна слобода. „Покрај Антон Павлович секој човек без намера се чувствуваше поедноставен, повистинит, повеќе свој“ (Горки). „А, јас сега од дното на душата тврдам дека тој беше човек со ретко благородна душа, воспитување и благост – во најдобрата смисла на зборот – мек и деликатен, а во исто време необично искрен и едноставен, чувствителен и нежен, необично вистинољубив“ (Буџин). За таа

неговата спонтана добронамерност сведочи и навиката пријателите брзо да ги именува со прекари: Гиљаровски – Гиљај, Буњин – Букишон, Шчеглов – Жан, а овој него – Антоан. Во сите сведоштва на современиците, без исклучок, како и во неговите писма, се издвојува неговата духовита, игрива природа, потребата да засмејува и да биде засмеан. Иако „ги кажуваше најсмешните нешта без и најмала насмевка“. Тој негов духовит талент, толку воочлив од периодот на Чехонте, подоцна, во неговата литература, ќе отстапи место на едно продлабочено, засенчено раскажување, иако склоноста кон шегата изгледа останала доживотна.

Интересна е како пак големата љубов и стравопочит што, од своја страна, авторот на „Степа“, „Павиљонот број 6“, „Дамата со кученце“, „Вујко Вања“, ја чувствувал кон Лав Толстој, иако творецот на „Ана Карењина“ поседувал прилично незгоден карактер – зајадлив, самољубив, со енормна ментална (но и физичка) енергија. За тоа колкава била таа приврзена сведочат, меѓу другите, Горки и Буњин. „За Толстој говореше секој пат со некаква особена, едвај забележлива, нежна и збунета насмевка во очите, стивнувајќи го гласот, како да зборува за некое привидение, за нешто таинствено што изискува зборови внимателни и благи“ (Горки). „И речиси цел еден час решаваше со какви панталони да го посети Толстој. Ги симна цвикерите, се подмлади и мешајќи ги, по свој обичај, шегата со вистината, постојано излегуваше од спалната де во едните, де во другите панталони: - Не, овие се непристојно тесни! Ќе помисли – пискарало! И одеше да ги облече другите и повторно ќе излезеше, смеејќи се: - А, овие се широки како Црното море. Ќе помисли – прчло!“ (Буњин). Разбирливо е што кон неприкосновениот авторитет на Лав Николаевич, најпочитуваниот руски писател во животот на Чехов, освен тоа три децении постар, Антон Павлович чувствуваше нескриен восхит, најпрвин кон неговата литература (само кон делата на Пушкин, Мопасан и Флобер имаше слично воодушевување), но и кон него како човек – фасциниран од неговата огромна виталност. Дури постои мислење дека поради свесноста за моќната романескната визија во „Војна и мир“ и „Ана Карењина“, Чехов не се осмелил да напише роман. Многу поизвесно е дека Чехов го одбрал жанрот на расказот како најсоодветен за неговиот раскажувачки гениј – точен и суптилен, духовит и

неочекуван, без големи воведи и одење во ширина.

Што се однесува до Толстој, тој, според сведоштвата на очевидците, го прифаќал Чехов со надмоќна, покровителска симпатија. Ги сакал неговите раскази, „напишани од недостигнат уметник на животот, од вистински Русин“ (по ваквата пофалба, Чехов ќе поруменеел како девојка), во дневникот запишал дека „се гордее што го сака Чехов“, но, напротив, иако редовно доаѓал на претставите, за драмите имал лоша оценка. Слично мислење за театарот на Чехов, имал и цитираниот Иван Буњин, првиот руски писател - добитник на Нобеловата награда, авторот на „Село“ и „Животот на Арсењев“: „За тие многу работи, навистина прекрасни, што ги создал, јас Чехов го сместувам меѓу најголемите руски писатели, но неговите театарски пиеси не ги сакам“. Ваквите забелешки на Буњин, од типот на онаа дека на имотите на руските благородници немало вишнови градини, туку само одделни дрвја вишна, денес звучат навистина малку бизарно. Како и кај расказите, и драмите на Чехов барале извесна почетна адаптација од страна на публиката и на критиката. Дobar показан пример за тоа е премиерата на „Галеб“, на 17 октомври 1896 год. што доживеала целосен дебакл. Драмската структура, расплетувањето на драмските слоеви меѓу текстот и поттекстот, како и режијското читање на Станиславски, биле над тогашното рецептивно ниво на очекување, навикнато на традиционалниот театар. Може да се каже дека Чехов, во текот на целата своја писателска кариера, почнувајќи од „невините“ хуморески до „Вишновата градина“ дејствувал врз подигањето на рецептивното ниво на своите читатели и гледачи. Како, впрочем, и денес.

* * *

Интересно е дека расказите на Чехов биле и се омилено четиво за различни возрасти и слоеви на читатели. Ги читаа со радост и мојот дедо, и моите ќерки. Крај воланот на таксистот Гоце стојат „Избраните раскази“ на Чехов. За писателите и да не зборуваме: без оглед дали се работи за романиери со десетина романи зад себе или за дебитанти со една книга и бројни планови, за државни лауреати или непризнаени гении, за академици или за студенти – спомнувањето на Чехов предизвикува буре инспирирани реченици за „неспоредливиот мајстор на расказот“, Посебна е нежноста и

огромната симпатија со која женските читатели зборуваат за Чехов ¹. Од спомените на неговите современици, особено современички, се гледа дека и тогаш, за време на животот, тој им се допаѓал на жените. И обратно.

И немирниот маж, режисерот Немирович - Данченко, признава дека Чехов имал „голем успех кај жените“. Женските ликови во неговата проза и драми се во широка, разнолика психолошко-социјална лепеза: Жења од „Дом со мезанин“, Варвара, Аксиња и Липа од „Увала“, Ванда од „Познат маж“, Јулија од „Три години“, Катја од „Јонич“, Ана Сергеевна од „Дама со кученце“, Нина, Аркадина и Заречна од „Галеб“, Јелена Андреевна и Соња од „Вујко Вања“... долг, долг е списокот на неговите јуначки, различни и слични, но секогаш живи! Она што ја одликува раскажувачката постапка на Чехов е непристрасноста, па затоа кај него личностите не можат да се поделат на добри и на лоши. Видливи се само нијансите, но и тие се менуваат од страница на страница. Така, и кога ги пишува најранливите, најженствени свои ликови, Чехов, во секој случај, не ги идеализира! Без оглед во кој период од своето творештво, како одличен познавач на човековата, вклучително и на женската психологија, тој со не многу зборови умее да ја долови женската дволичност, пресметливост и привидна наивност. Како, впрочем, и кај машките ликови – алчноста, безволноста, суровоста.

Во животот, пак, Чехов, според изјавата на Зинаида Хипиус, „нормално & се додворувал на жената која би му се допаднала“. Но, долго се мислело дека во животот на Чехов не постоела голема љубов². Тоа била врската и бракот со Олга Книпер, актерка со која се запознал по пробата на „Галеб“ во постановка на Станиславски (онаа успешната) во септември 1898 година. Иако писмата на Чехов до Олга (духовити, би рекол „зафркантски“, какви тој

¹ Една таква занесена чехолупка е и главната јуначка на мојата новела „Таа го сака Чехов“, Ида, која, наспроти несовршениот сопруг Валентин, мечтае за идеалниот Антон Павлович.

² Мислењето дека Чехов им „одолеал“ на големите чувства опстојувало сè до 1954., кога е објавен зборникот „Чехов во сеќавањата на современиците“, а во него е и исповедта на Лидија Алексеевна Авилова. „А.П. Чехов во мојот живот“ е насловот на нејзиното сеќавање, објавено десет години по нејзината смрт, секако, едно од книжевно најсилните во зборникот. Се открива приказната за заемната љубов меѓу Чехов и Авилова, веќе мажена за безобзирен и себичен сопруг (како да изникнал од расказ на Чехов), што траела до неговите последни дни.

инаку умеел често да пишува) се цитираат и се објавуваат во избори од типот „најубави љубовни писма на познатите“, не би можело да се каже дека во нивната врска владеела нераскинлива љубов. Заедно беа последните шест години од животот на писателот, во брак последните три, кога според зборовите на самата Книпер, „Чехов слабееше физички и јакнеше духовно“. Буњин мисли дека нивната женидба претставува бавно самоубиство за Чехов – смртоносно болен (како лекар, тој тоа најдобро го знаеше), со долги разделби (тој во Јалта, таа во Москва), нивната врска била повеќе како врска меѓу независен пациент и повремена болничарка отколку како меѓу љубовници. За право на вистината, Олга Книпер била таа што на втори јули 1904 год., во големиот хотел во Баден-Вајлер останала до последниот миг, заедно со сестрата Марија, крај умирачиот писател: „Дојде лекарот и нареди на болниот да му се даде шампанско. Антон Павлович се подигна и некако значајно, гласно му рече на лекарот на германски (тој многу слабо знаеше германски): „Ich sterbe“ (“Умирам”). Потоа, ја зема чашата, го сврте лицето кон мене, се насмевна со својата прекрасна насмевка и рече: „Одамна не сум пиел шампанско“, па спокојно го испи с# до дното, тивко легна на левата страна и наскоро замолчи засекогаш... Страшната тишина на ноќта ја попречуваше само огромната црна пеперуга што како ветер влета во собата, удараше со крилјата по електричните сијалици и прелетуваше низ собата“. Книпер раскажува дека само неколку часа пред смртта Чехов ја засмејувал со приказната за дебелиите американски и британски гости на хотелот кои стрвно чекаат обилна вечера, но во меѓувреме куварот побегнал, па вечера нема! Многу подоцна, последните сцени од животот на Чехов беа впечатливо книжевно обработени во расказот “Errand” („Нарачка“) од Рејмонд Карвер, од гледна точка на младиот, збунет хотелски портир. Воопшто, завршетокот на животот на Антон Павлович наликува, во преплетувањето на жалното и смешното, на некој од неговите раскази. По смртта во Германија, мртвото тело на писателот требало со воз да биде пренесено до Москва, и таму стигнало, но како? Горки сведочи: „Ковчегот со писателот, кого Москва толку 'нежно го сакаше' го донесоа во некаков зелен вагон, на чија врата стоеше натпис со крупни букви: 'За остриги'. Еден дел од малата група луѓе што се собраа на станицата за да го дочекаат писателот,

појде по ковчетот на генералот Келер, што беше донесен од Манџурија, и многу се зачудија што Чехов го погребуваат со оркестар од војна музика“.

* * *

Колку што се за книжевниот дострел на еден писател неважни потеклото и семејното стебло, толку тие стануваат важни за некоја животна ситуираност што му обезбедува непречена посветеност кон пишувањето. Богатиот писател, негуван, патуван и со солидна имотна поткрепа, секако, дека е во повластена состојба во однос на сиромашниот кој од најраната младост мора да се бори за сопствената егзистенција и за онаа на неговото семејство. Кога во тој поглед би ги одделиле големите прозаисти на 19 век, од една страна би биле Тургеев, Толстој, Флобер, Вајлд..., од друга Дикенс, Марк Твен, О' Хенри и... Чехов.

Тој, навистина, добро се намачил за буквално, со години, да ги прехранува своите. Како најстар син, внук на ослободен кмет, уште од раната младост ја презема улогата на возрасен, подоцна и на хранител на семејството. Мора како ученик да шегртува во татковата бакалница, според сеќавањата на братот Александар, мачно и под своевидна тортура на татко му. Во студениот дуќан, мора, „со ватирано гимназиско палто и искинати кожни калјачи“ да ги служи полупијаните муштерии, ситните житарски препродавачи. Можеби таму, зад импровизираниот пулт на провинциската бакалница, сред сите свои маки, Чехов почнал да го изострува слухот за да го дофати мигот, ситуацијата, кога по неколку испиени чашки ракија, се отвораат индивидуализираните приказни на „малите луѓе“.

Откако татко му банкротира, бакалницата пропаѓа и родната куќа се продава, семејството се сели во Москва. Антон останува во Таганрог да заврши гимназија, како потстанар во родната куќа. Потоа, се придружува кон семејството и како студент по медицина почнува да пишува куси хуморески за московските булеварски весници под псевдонимот „Антоша Чехонте“. Таткото Павел, мајката Евгенија, сестрата Марија и браќата Александар и Михаил директно зависат од приходите на Антоша: по осум копејки за секој напишан ред, над сто хуморески за година. И додека работи како лекар,

Чехов³ постојано мисли и заработува за своите. Иако адресите на живеалиштата се менувале, во домот (поточно домовите) владеела, според кажувањата на современиците, топла и присна атмосфера. Оваа идилична слика на семејството Чехови, сепак, има свои пукнатинки: старите родители, братот Николај, талентиран, но недокажан сликар, кој умира млад во 1889-та година, сестрата Маша која останува немажена за да се грижи за него, селидбите на купениот имот во Мелихово, потоа на Јалта, каде Чехов гради куќа - сите тие постојани грижи, поврзани со неизлечивата болест што напредува („Во млазот крв што потекува од грлото има нешто злокобно, како во отсјајот на пожарот“), го отежнуваат секојдневниот живот на писателот. Со текот на времето и пробивот на Чехов како писател и драмски автор, финансиската состојба на семејството се стабилизира, но смртта од туберкулоза прерано пристига, на негови 44 години.

* * *

„Не умеам да пишувам долги работи“ – ова признание на Чехов често се зема здраво за готово како доказ што тој не успеал да напише роман. Но,

³ Хуманоста на Чехов евидлива и од неговата лекарска пракса кога во Мелихово на сиромашните пациенти им помагал без надомест и бесплатно ги лекувал од колера (и подоцна, кога веќе не работел како лекар, кај него доаѓале болни за помош, иако некои од нив не ни знаеле дека тој е писател), а особено од престојот на далечниот остров во северниот Пацифик, Сахалин во 1890 год., за да го истражи животот во затвореничката колонија на овој голем, студен остров на далечниот Исток и во исцрпниот извештај „Островот Сахалин“ да ја разоткрие сета суровост на казнениот режим. Може ли, во тој контекст, да се зборува за определен политички став на Чехов кон стварноста, што во тогашната царска Русија навестувала дека се ближи крајот на Империјата? И не сакајќи помислуваме дека на некој начин е добро што не ги доживеал сите оние бурни, сурови настани што ќе следат во годините по неговата смрт. Писател како Чехов асоцира на аполитичност, на „слобода од секоја партијност“ (Зинаида Хипиус), тој не критикува, не морализира, споредбата на Толстој (кој понекогаш е склон кон морализирање) меѓу книжевноста на Чехов и францускиот ликовен импресионизам се чини сосем адекватна. Но, од друга страна, извештајот од Сахалин, поддршката на Зола во процесот Драјфус, откажувањето од академската титула како солидарност со Горки, кој бил одбиен за членство во Академијата поради политички причини – се аргументи што покажуваат дека тој не бил писател што би се изолирал во својот свет. Освен изразитата психолошка дарба во портретирањето на своите јунаци, Чехов поседува прецизен осет за нивните социјални мотивации. Ако би било претерано по секоја цена да се бараат ангажираните намери во неговото творештво, тогаш е исто така погрешно тоа да се затвора во симболистичкиот кафез.

дури и во таква неважна, квантитативна смисла, неговите новели и драми не можат да се сметаат за куси. Во оваа книга, во изборот преведени новели се наоѓаат „Степа“, „Двобој“, „Приказна за непознатиот човек“, „Три години“, „Павилјон број 6“ и „Здодевна приказна“ – сите подолги од 50 страници. Нивното создавање, како што веќе реков, било со месеци, многу побавно и помакотрпно од она на Чехонте – хумореските, и несомнено, со поголема писателска амбиција. Во писмото до Суворин од декември 1896 год., Чехов пишува: „Ве молам, најпрвин, да направите да се отпечати *Вујко Вања*. Откако ќе го прочитам, ќе можам да решам дали е доволно добар од него да направам кус роман. Зошто пишувам драми, а не куси романи?“. По пишувањето и успехот на „Степа“, од којашто се воодошевени не само литератите, туку и големите руски автори од другите уметности, како сликарот Рјепин и композиторот Чајковски (кој од Чехов барал согласност да напише опера врз мотивите од новелата, а, пак, овој му го посветува расказот „Намќорести луѓе“), Чехов имал намера да напише роман, за што сведочи неговата преписка со пријателите. На брат му Александар дури му ја најавува работата на идниот роман, на Григорович кој е можеби решавачкиот во поткрепата да се посвети на литературата и „повеќе да ја почитува својата книжевна дарба“, му соопштува дека „својот прекинат роман ќе го продолжи на лето“. Но, наместо да го заврши замислениот роман, Чехов се посветува на создавањето драми, со коишто ја обогатува и ја облагородува светската драматургија со неколку ремек-дела. Интересно е дека и „Степа“ требала да биде првиот дел од замислените два, од кои вториот никогаш не е напишан. Токму во тој период, Чехов почнува сериозно да страда од туберкулоза.

Иако не станал романсиер, прозата на Чехов е неверојатно жива и инспиративна за денешниот читател. Во својот избор на „најдоброто од доброто“, Буњин ги издвојува новелите „Степа“, „Здодевна приказна“, „Двобој“, „Павилјонот број 6“, „Приказната за непознатиот човек“ и „Дамата со кученцето“. Значи, од Буњиновиот избор само извонредната „Дама со кученцето“ не е влезена во оваа книга, што на читателот му нуди прекрасна можност да се вживее во прозата на Чехов. Секоја од овие новели поединечно преставува еден засебен свет, обликуван од проникливиот,

непристрасен, едновременно природно инвентивен авторски печат на врвен раскажувачки мајстор, препознатлив за секој љубител на книжевноста.

На пример, „Степа“. Приказната за патувањето на момчето Егорушка низ непрегледната степа може да се доживее како своевидно иницијациско патување – Егорушка го учи животот низ сознанијата за природата, но и за луѓето. Поглавјата во новелата се етапи на тоа патување; с# е во минување, и пејзажите, и исповедите на луѓето. Степата што самата по себе е монотона, тука, благодарение на љубопитните Егорушкини очи и уши, станува поинаква. Активирањето на вниманието кај Егорушка го активира вниманието кај читателот. Толстоевата забелешка за блискоста на книжевната постапка на Чехов и импресионистите е, можеби, најдобро изразена во оваа новела. Како на импресионистичката слика, во степата светлината трепери, како во неа нешто да се случува. Оттука ја разбираме желбата на Чајковски да го озвучи патувањето во „Степа“, душевниот патопис на Егорушка.

Или „Павиљонот број 6“. Додека во „Степа“ просторот е широк, отворен, во „Павиљонот“, болничката зграда наликува на затвор (новелата е објавена две години по искуството со Сахалин), па наместо лиричноста од претходната новела, доминира внатрешната драматичност, потенцирана со малиот број ликови. Всушност, главни се два лика: пациентот Иван Дмитрич Громов, поранешен судски извршител кој страда од манија на гонење и лекарот Андреј Ефимич Рабин. Другите епизодисти: четворицата жители на Павиљонот, „другари во неволја“ на Громов, болничкиот стражар Никита, берберинот, лекарот Хоботов... ја потенцираат уште повеќе занданската тегобност во павиљонот. Громов (кој порано бил рака на правдата!) е избекумен од помислата дека ќе биде осуден на робија и ќе го лишат од сите права. Парадоксално е што тој во павиљонот е осуден на изолација, како во затвор, со забрана да излегува надвор (тоа, поради полесната дијагноза му е дозволено само на Евреинот Мојсеј). Посебна приказна во новелата е лекарот Рабин, кој наспроти грубата надворешност на „друмски крчмар“ е внимателен, но рамнодушен, разумен, но млитав. Брзо совладан од едноличната рутина на професијата и на провинцијалниот живот, тој сè повеќе чита, истовремено восхитен од достигнувањата на умот и згаден од

малограѓанската стварност. Во таква кафкијанска (пред Кафка) атмосфера, докторот се „навлекува“ на разговори со својот пациент (што понекогаш наликуваат на сцени од подоцнешните драми). Во една привидна нединамичност, тече прецизно и неумоливо дејствието на „Павиљонот“. Така Чехов (о)пишува...

Или „Три години“. Навидум, тоа е приказна за една долга и издржлива љубов на г-инот Лаптев, богат, но здодевен и физички неугледен, кон г-ѓицата Јулија Сергеевна, во којашто се вплетуваат низа портретирани ликови од семејната, од провинцијалната и од московската средина, секој со свој особен карактер и (дел од) животна приказна. И во оваа новела на Чехов, како и во неговите раскази и драми, среќаваме ликови соочени со отсуство, или барем со помрачување на смислата (Тери Иглтон), но зар тоа не ги прави современи и препознатливи?

Но, да не раскажувам понатаму, зошто кога се пишува за Чехов, имате потреба повторно (и повторно) да го читате.

* * *

Во блескавиот процут на руската проза низ 19-иот век, меѓу редицата значајни автори се издвојуваат, на секои три децении, по двајца писатели – владетели, „едниот преку ноќ, вториот преку ден“: Пушкин (уште поголем како поет) и Гогољ (кому токму Пушкин му го позајмил сиџето за „Мртви души“), Толстој и Достоевски; во 20-иот век, слично совладетелство може да се воспостави меѓу Шолохов и Булгаков. За разлика од нив, на Чехов не може да му се пронајде „совладетел“. Неговите помлади современици, обајцата негови обожувачи и пријатели, горецитираните Горки, все и всја на советската литература и Буњин, првиот руски нобеловец, сепак, не се писатели од негов ранг. Без да напише роман, писателот Антон Павлович Чехов осамено се извишува до книжевните врвови на неговите големи претходници – Пушкин, Гогољ, Достоевски и Толстој.

Денес, „Чехов“ стана синоним за врвен раскажувач. Алис Манро е „канадскиот Чехов“, Рејмонд Карвер „американскиот Чехов“. Во секоја национална литература се пронаоѓа по некој меѓу најдобрите раскажувачи

кој се прогласува за национален Чехов⁴, иако раскажувачкото мајсторство е само една од високите квалитети на писателот Чехов. Добри раскажувачи имало и има, особено кога филмот ја „истренирал“ дијалошката довидливост, но големите писатели се реткост. А, прозата на Чехов, покрај нејзината силна сценичност (многу пред откритието на филмот), како и, од друга страна, неговите драми што се, пак, сиромашни со надворешни дејствија, поседува вонременска, сечовечка вредност. Ќе речете: Книжевното минато, во однос на актуелната литература, отсекогаш било сметано за време на книжевни обрасци и на недостижни дела. Се согласувам, и ова мислење во потполност важи за делото на Чехов, со таа исправка што неговата литература воопшто не е „минато“. Иако од неговата смрт минале еден век и една деценија, ние, неговите бројни читатели, го чувствуваме и го сакаме како наш неопходен современик.

⁴ „Кој од современите класици ми е најблизок?“ - си го поставив ова прашање додека го пишував есејот за Чехов, повикувајќи ги книжевните идоли на младоста: „Борхес, Калвино – ментални, восхитувачки, премногу ментални, Киш, Кундера – иронични и стилски шармантни, Кортасаровиот „Куцкамен“ и Павичевиот „Хазарски речник“, романескни ремек-дела на откривачкиот пост-модернизам, но, сепак, прозите во кои што се уште младешки најспонтано уживам се оние на Хајнрих Бел, Карвер, Табуки, сите со чеховски предзнак.

CHEKHOV... STILL IN

Aleksandar Prokopiev

Summary

While it took some time for the critics to recognize the work of Chekhov, readers quickly accepted and loved his prose. In his interest for the so-called “little man” prevails sympathy for the human nature which was confirmed as well in his relations with friends and with contemporaries. This text illustrates his unique way of effortless story telling which has been recognized by generations of readers.